

ศึกษาพิธีกรรมคำโพธิ์ของชาวพุทธอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

พระครูวิศาลบุญญาภิรัต (สมใจ อธิบุญโญ)

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ ๑) ศึกษาแนวคิดเรื่องอายุและการต่ออายุในพระพุทธศาสนา ๒) ศึกษาพิธีกรรมการคำโพธิ์ของชาวพุทธอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ๓) ศึกษาคุณค่าการคำโพธิ์ของชาวพุทธอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า

แนวคิดเรื่องอายุ มีปรากฏในหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งที่มนุษย์ล้วนปรารถนา คือมนุษย์อยากมีอายุยืน ไม่อยากตาย หรืออยากมีชีวิตอยู่เป็นอมตะ ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาถือว่า ความตาย คือจุดสิ้นสุดของชีวิตหรือของอายุ เมื่อมนุษย์เกิดมามีอายุ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตหรืออายุเมื่อดำเนินชีวิตไปได้ระยะหนึ่งก็จะก้าวไปถึงจุดสิ้นสุดของชีวิตที่เรียกกันว่าเป็นปลายทางของชีวิตมนุษย์หรือสัตว์ก็คือ ความตาย

พิธีกรรมต่ออายุด้วยการคำโพธิ์นั้น ชาวพุทธอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ จะกระทำเมื่อมีคนป่วยรักษาไม่หายเช่นพ่อแม่ป่วย ลูกหลานก็จะทำพิธีกรรมต่ออายุให้ด้วยการทำพิธีคำโพธิ์ ซึ่งเป็นการทำบุญต่ออายุให้มีชีวิตยืนยาวหายป่วย เป็นการทำบุญเป็นสิริมงคล

ประเพณีการคำโพธิ์นั้นมีคุณค่าทางด้านจิตใจต่อผู้สูงอายุให้มีกำลังใจในการต่อสู้กับการเจ็บไข้ต่างๆ มีความเคารพศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาไม่ประหวั่นพรั่นพรึงต่อมรณภัยที่จะมาถึง คุณค่าต่อครอบครัวคือทำให้ลูกหลานได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีความรักความผูกพันต่อพ่อแม่ญาติพี่น้องที่ได้มาทำบุญร่วมกัน คุณค่าต่อสังคมและพระพุทธศาสนา พิธีกรรมคำโพธิ์ทำให้คนในสังคมได้ร่วมกันทำบุญในพระพุทธศาสนา ได้แสดงออกถึงความเห็นใจซึ่งกันและกัน ประชาชนได้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาว่าสามารถเป็นที่พึ่งได้

คำสำคัญ: พิธีกรรมคำโพธิ์

Abstract

This thesis aims to 1) Study the concept of the age and the renewal of Buddhism. 2) Study the ritual Bodhi Tree Crutches of Buddhist in tha tum District, Surin province. 3) Study the value of the Bodhi Tree Crutches of Buddhist in tha tum District, Surin province.

The study found that

Age, there appears in the doctrine in Buddhism. And important as what all human beings desire is to have a long life to not want to die, or want to live forever. There was no death. In view of Buddhism is considered. Death is the end of life or of age when born old. Which is considered to be the beginning of life or the age when carrying out life stage one will come to the end of life known as the destination of a human or animal is. Death.

The ritual renewal with Bodhi Tree Crutches of Buddhist tha tum district surin province, is done when the patient is incurable, such as parents, ill. The children will perform a ritual ceremony renewal with collateral Bodhi Tree Crutches. Which is a charity renew to live longer recovery. A charity prosperity.

The traditional Bodhi Tree Crutches is valuable spiritual for the elderly to have courage in struggle with sickness. Have respect not be afraid of Buddhism mortal danger to arrive. Value to the family is made the children expressed gratitude to the benefactor. Love commitment to parents relatives as they get together to make merit. Value to society, and Buddhism. The ritual of Bodhi Tree Crutches caused the social gathering for good merit at this festival in Buddhism. Expressed sympathy for each other. People have seen the importance of Buddhism that can depend on.

Keywords: Ritual of Bodhi Tree Crutches

๑.บทนำ

มนุษย์แต่ละคนเมื่อเกิดมาในโลกนี้แล้ว
มีความปรารถนาต้องการให้ตนเองมีอายุยืนยาว

มีพิวพรรณผ่องใส มีทรัพย์สมบัติไว้ใช้สอยอย่าง
ไม่ผิดเคืองมีความสุขความเจริญในหน้าที่การ
งาน โดยเฉพาะความปรารถนาให้ตนเองมีอายุ
ยืนยาวนั้นเป็นความปรารถนาอันดับต้นๆ ของ

มนุษย์ ปัจจุบันจึงมีพิธีกรรมการต่ออายุ การเสริมสิริมงคล การสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เพื่อให้ตนเองมีอายุยืนยาวหรือพ้นจากภัยพิบัติ

ในทางพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า เฉพาะพระพุทธเจ้าโดยทั่วไปหากประสงค์จะต่ออายุก็สามารถที่จะทำได้ด้วยการเจริญอิทธิบาท ๔^๑ เป็นนิตย สามารถต่ออายุไปได้ถึง ๑ กัปป์หรือเกินกว่านั้นก็ได้ ส่วนคนธรรมดาจะสามารถต่ออายุได้ด้วยเหตุสำคัญคือ ๑) การไม่ฆ่าสัตว์ตามหลักศีล ๕^๒ ๒) การนอบน้อมผู้ใหญ่^๓ ๓) การทำบุญบริจาคทาน ๔) การปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิ ๕) ด้วยอำนาจพระปริตร^๔ ๖) ด้วยอำนาจกรรม^๕ ๗) ด้วยอำนาจ

ของพระพุทธองค์ ในกรณีของหัตถกุมารที่พระพุทธองค์เสด็จไปช่วยเหลือจากเงื้อมมือของอาฬวกยักษ์เป็นต้น^๖

พระพุทธศาสนายอมรับว่าการต่ออายุสามารถที่จะทำได้ด้วยผลของกรรมดีหรืออกุศลกรรมที่มนุษย์ได้กระทำทั้งในส่วนที่เป็นกรรมในอดีตหรือแม้กระทั่งกรรมในปัจจุบัน เช่น การให้ทาน ให้ข้าว ให้อาหาร ให้เสื้อผ้า หรือกระทั่งการให้ชีวิตก็เป็นผลต่อการต่อชีวิตให้ยืนยาวได้ หรือในบางกรณีการต่อชีวิตอาจเป็นไปได้ด้วยมนต์หรือพระปริตร หรือแม้แต่อำนาจของพระพุทธองค์ก็ตาม ซึ่งนั่นก็ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุของชาวพุทธในระยะต่อมา

การสะเดาะเคราะห์ต่ออายุเป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของคน โดยเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวสามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายทั้งหลายอันหมายถึงความเจ็บป่วย^๗ ความทุกข์ร้อนหรือความหายนะ ให้ออกจากชีวิตของตนได้ ดังนั้นการสะเดาะเคราะห์จึงมี

^๑ที.ม.(ไทย)๑๐/๑๗๘/๑๒๖.

^๒ส.ส.อ.(ไทย)๑/๒/๓๕๙.

^๓ช.ธ. (ไทย)๒๕/๑๐๙/๖๔.

^๔ธนิติ อยู่โพธิ์, **อานุภาพพระปริตต์** (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๗),หน้า ๑๒.

^๕สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, **ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา. ตำนานพระปริตร,**

(กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม ,๒๕๑๔),หน้า ๒๐๗

^๖ส.ส.อ.(ไทย)๑/๒/๔๕๒.

^๗มณี พยอมยงค์, **ความเชื่อของคนไทยในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**, (กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๓๖),หน้า ๑๑๙.

ความผูกพันกับวิถี ชีวิตของคนในสังคมไทยเป็น อย่างมาก เสมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ อยู่ในความประมาท เป็นการกระทำเพื่อป้องกัน อันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนในภายภาคหน้า อีกด้วยในสมัยพุทธกาล ความเชื่อต่อแนวคิด เรื่องการต่ออายุนี้ก็ยังคงมีปรากฏอยู่เรื่อยมา และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากความเชื่อที่ เป็นหลักการมาเป็นรูปแบบของการประกอบ พิธีกรรมโดยเฉพาะเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยแล้วก็จะพบว่าความเชื่อ ของสังคมไทยที่มีต่อแนวคิดการต่ออายุก็ยังคงมี อยู่ โดยเป็นความเชื่อที่ได้รับการผสมกับความ เชื่ออื่น ๆ จนกลายมาเป็นรูปแบบของความเชื่อ เฉพาะในมิติของสังคมไทย โดยคนไทยเชื่อกันต่อ ๆ กันมาว่า คนเราเกิดมาแล้วย่อมมีอุปัทวเหตุ ต่างกัน อันเนื่องมาจากกรรม แต่กรรมดังกล่าวก็ สามารถที่จะลดทอนหรือแก้ไขให้หายได้ด้วยการ ประกอบพิธีกรรมต่ออายุ

ประเพณีการต่ออายุโดยพิธีการคำโพธิ์ ซึ่งเป็นการต่ออายุอีกรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนใน เขตอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์นิยมกระทำเพื่อ ความเป็นสิริมงคลและเพื่อให้ตนเองพ้นจากการ เจ็บป่วยและมีอายุยืนยาว ประเพณีนี้ได้รับ อิทธิพลแนวคิดมาจากพระพุทธศาสนาโดยถือ คติว่าต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าได้อาศัย

ประทับทำสมาธิวิปัสสนาในวันตรัสรู้ คนโบราณ นิยมปลูกต้นโพธิ์ไว้ตามวัดวาอารามก็มุ่งหมาย เพื่อให้เป็นเครื่องเตือนใจผู้พบเห็นให้ได้รำลึกถึง พระพุทธเจ้า ประเพณีการคำโพธิ์ตามความเชื่อ จะทำให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บยังมีให้เห็นตาม วัดในอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยเห็นว่า ประเพณีการคำโพธิ์นี้เป็นประเพณีที่ควรมีการ ศึกษาวิจัยเพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ มาตรฐานอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และส่งเสริม ให้เป็นประเพณีที่อยู่คู่กับสังคมชาวพุทธตลอดไป ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาวิจัยเรื่องนี้ด้วยเหตุผล ดังกล่าว

๒. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอายุและการ ต่ออายุในพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพิธีกรรมการคำโพธิ์ของ ชาวพุทธ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าการคำโพธิ์ต่อชาว พุทธ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ (Quality Research) ซึ่งมี วิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ขั้นสำรวจเอกสารเป็นขั้นการ สำรวจเอกสารต่างๆ คือคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้ง

ฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวารสารและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อวางกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และตำราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๓.๒ ขั้นสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากนั้นสร้างเครื่องมือวิจัยโดยการทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเด็นการต่ออายุโดยการคำโพธิ์ ปราชน์ชาวบ้าน และประชาชนผู้ประกอบพิธีกรรม

๓.๓ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการบันทึกข้อมูล ดังนี้ คือถอดข้อความจากบทสัมภาษณ์ ย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความของผู้วิจัยเอง คัดลอกข้อความเป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการอ้างอิงเพื่อสนับสนุนความคิดของผู้วิจัย ข้อความที่เป็นพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

๓.๔ ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อนและหลังเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๕ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

๓.๖ ขั้นสรุปผล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

๓.๗ ขั้นเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยตามกรอบที่กำหนดไว้ ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผลการวิจัย

๔.๑ แนวคิดเรื่องอายุและการต่ออายุ ในพระพุทธศาสนา คำว่า อายุ มีปรากฏในหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งที่มนุษย์ล้วนปรารถนา คือการอยากมีอายุยืนยาว การมีอายุยืนอายุยืนเกี่ยวข้องกับกรรมบุญกรรมที่ทำไว้ การต้องการมีชีวิตหรืออายุยืนยาวเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การต่ออายุในพระพุทธศาสนามีหลากหลายวิธีการด้วยกันเช่นการทำบุญให้ทานรักษาศีล การเจริญภาวนา การฟังการเจริญพุทธมนต์บทใดบทหนึ่งก็เป็นการต่ออายุเช่นเดียวกัน การฟังการสาธยายพระปริตต์ที่พระสงฆ์ท่านสาธยายเวลานิมนต์ท่าน

มาทำพิธีที่บ้านก็เป็นการต่ออายุได้เช่นเรื่องของ
อายุวัฒนกุมาร

**๔.๒ พิธีกรรมค้ำโพธิ์อำเภотаตุม
จังหวัดสุรินทร์** จากการศึกษาพบว่า ต้นพระศรี
มหาโพธิ์ เป็นต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา
เพราะเป็นต้นไม้ที่ประทับและตรัสรู้สัมโพธิญาณ
ของพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในคัมภีร์ทาง
พระพุทธศาสนาว่าต้นโพธิ์เปรียบได้กับพุทธอุเท
สิกเจติยอย่างหนึ่ง ทำให้พันธุ์ต้นโพธิ์กลายเป็น
พันธุ์ไม้ที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวพุทธเสมอมา
นับแต่สมัยพุทธกาล ต้นโพธิ์ในพระพุทธประวัติ
สองต้นคือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ พุทธคยา
สถานที่ตรัสรู้ และ ต้นอนันทโพธิ์ ณ วัดเชตวัน
มหาวิหาร ซึ่งอนันทโพธิ์ยังคงยืนต้นมาจนถึง
ปัจจุบัน พิธีกรรมค้ำโพธิ์ของประชาชนในอำเภотаตุม
จังหวัดสุรินทร์นั้น จะกระทำเมื่อมีผู้สูงอายุ
ในบ้านเช่นพ่อแม่ ไม่สบาย กระทำเพื่อเป็นการ
ต่ออายุ เพื่อให้ได้โอกาสในการทำบุญทำงาน ฟัง
ธรรม เพิ่มขวัญกำลังใจให้คนที่ไม่สบายได้ทำบุญ
ขณะยังมีชีวิตอยู่ หรือที่เรียกว่าทำบุญตาเห็น
พิธีกรรมนั้นจะประกอบด้วยอุปกรณ์ในการค้ำโพธิ์
เช่นไม้ยอป่าขนาด ๖ ศอก มีง่ามสำหรับการค้ำกิ่ง
โพธิ์ ไม้ทำเป็นซี่เล็กๆ ทำเก็นอายุคนป่วย สำหรับ
มัดรวมกับไม้ยอป่า การก่อเจติยทรายในพิธี การ
เตรียมข้าวสารสำหรับตวงให้เก็นอายุคนป่วย การ

เตรียมน้ำสะอาดสำหรับตวงให้เก็นอายุคนป่วย
การเตรียมไม้พุงที่มีเก็นประมาณ ๑ ศอกทำ
ปลายแหลมสำหรับให้พระสงฆ์ ๔ รูป ตอกลงดิน
ที่ได้ต้นโพธิ์เป็นต้น การนิมนต์พระสงฆ์เจริญพุทธ
มนต์ที่บ้าน อาจจะมีการเทศน์โดยพระสงฆ์ผู้เป็น
ที่เคารพของเจ้าภาพ เมื่อทำบุญตามพิธีกรรม
เสร็จแล้วลูกหลานจะนำไม้ที่เตรียมไว้ไปค้ำต้น
โพธิ์ที่วัดถือเป็นเสร็จพิธี

๔.๓ คุณค่าของประเพณีการค้ำโพธิ์

จากการศึกษาพบว่าพิธีกรรมค้ำโพธิ์ของอำเภотаตุม
จังหวัดสุรินทร์มีการทำพิธีปฏิบัติสืบทอด
กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ พิธีกรรมนี้ได้รับอิทธิพล
ความเชื่อมาจากการเชื่อในเรื่องกรรมในทาง
พระพุทธศาสนาที่สอนว่าทุกคนมีกรรมเป็นของ
ตนเอง การที่ตนเองประสบกับภัยพิบัติประสบ
กับความทุกข์ ความเดือดร้อนต่าง ๆ อาจเป็น
เพราะกรรมที่เคยทำไว้ตามให้ผลในปัจจุบันชีวิต
จึงนำไปสู่การแสวงหาแนวทางในการแก้ไขใน
เรื่องนี้ ความเชื่อในเรื่องเจ้ากรรมนายเวร ทำให้
เจ็บป่วยไม่สบายเป็นเวลานาน รักษาไม่หายหรือ
หาสาเหตุของโรคไม่พบอาจเป็นเพราะถูกเจ้า
กรรมนายเวรตามมาทวงเอาบุญกุศลหรือทวง
ชีวิตเป็นต้น ความเชื่อในเรื่องผี และความเชื่อใน
เรื่องอานูภาพของพระรัตนตรัย อาศัยความเชื่อ
ดังที่กล่าวมานี้ ประชาชนอำเภотаตุมเวลามี

ผู้สูงอายุในครอบครัวเช่นพ่อ แม่ ปู่ย่า ตายายที่
เคารพนับถือเจ็บไข้ไม่สบาย ก็จะทำพิธีกรรมค้ำ
โพธิ์ให้

พิธีกรรมค้ำโพธิ์นั้นมีคุณค่าทางด้าน
จิตใจต่อผู้สูงอายุให้มีกำลังใจในการต่อสู้กับการ
เจ็บไข้ต่างๆ มีความเคารพศรัทธาต่อ
พระพุทธศาสนาไม่ประหวั่นพรั่นพรึงต่อมรณภัย
ที่จะมาถึง คุณค่าต่อครอบครัวคือทำให้ลูกหลาน
ได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มี
ความรักความผูกพันต่อพ่อแม่ญาติพี่น้องที่ได้มา
ทำบุญร่วมกัน คุณค่าต่อสังคมและ
พระพุทธศาสนา พิธีกรรมค้ำโพธิ์ทำให้คนใน
สังคมได้ร่วมกันทำบุญในพระพุทธศาสนา ได้
แสดงออกถึงความเห็นใจซึ่งกันและกัน
ประชาชนได้เห็นความสำคัญของ
พระพุทธศาสนาว่าสามารถเป็นที่พึ่งได้

๕.สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “พิธีกรรมค้ำโพธิ์ของ
ชาวอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์” ทำให้ได้รู้
รูปแบบและความเชื่อของชาวอำเภอท่าตูม ใน
การทำพิธีกรรมค้ำโพธิ์ เกี่ยวกับวิถีชีวิต ความ
เป็นอยู่ ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากความ
เชื่อแบบผี แบบพราหมณ์และแบบพุทธ ผสมกัน
กลายเป็นพุทธศาสนาแบบวิถีของชาวบ้าน
คุณค่าของพระพุทธศาสนาที่เมื่อชาวพุทธได้รับ
ความทุกข์ ความเดือดร้อน พระสงฆ์ในพุทธ
ศาสนาสามารถเป็นที่พึ่ง เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
ได้ พิธีกรรมค้ำโพธิ์นี้ ควรได้รับการฟื้นฟู และสืบทอด
พิธีกรรมให้เป็นที่รู้จักของประชาชนใน
อำเภออื่นๆ โดยคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ในทุก
ระดับชั้นควรเป็นผู้นำในการฟื้นฟู

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ธนิต อยู่โพธิ์. **อานุภาพพระปริตต์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ. **ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา**.ตำนานพระ

ปริตร.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔.

มณี พยอมยงค์. **ความเชื่อของคนไทยในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**.กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

